

LJUNGSTRÖM, CLAES JOHAN

**Rúna-list : eller konsten att läsa runor,
folkskolorna och menige man meddelad / af
Claës Joh. Ljungström**

Lund
1866

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

Arkeol. Nord.
Run.
(131)

RUNA-LIST

ELLER

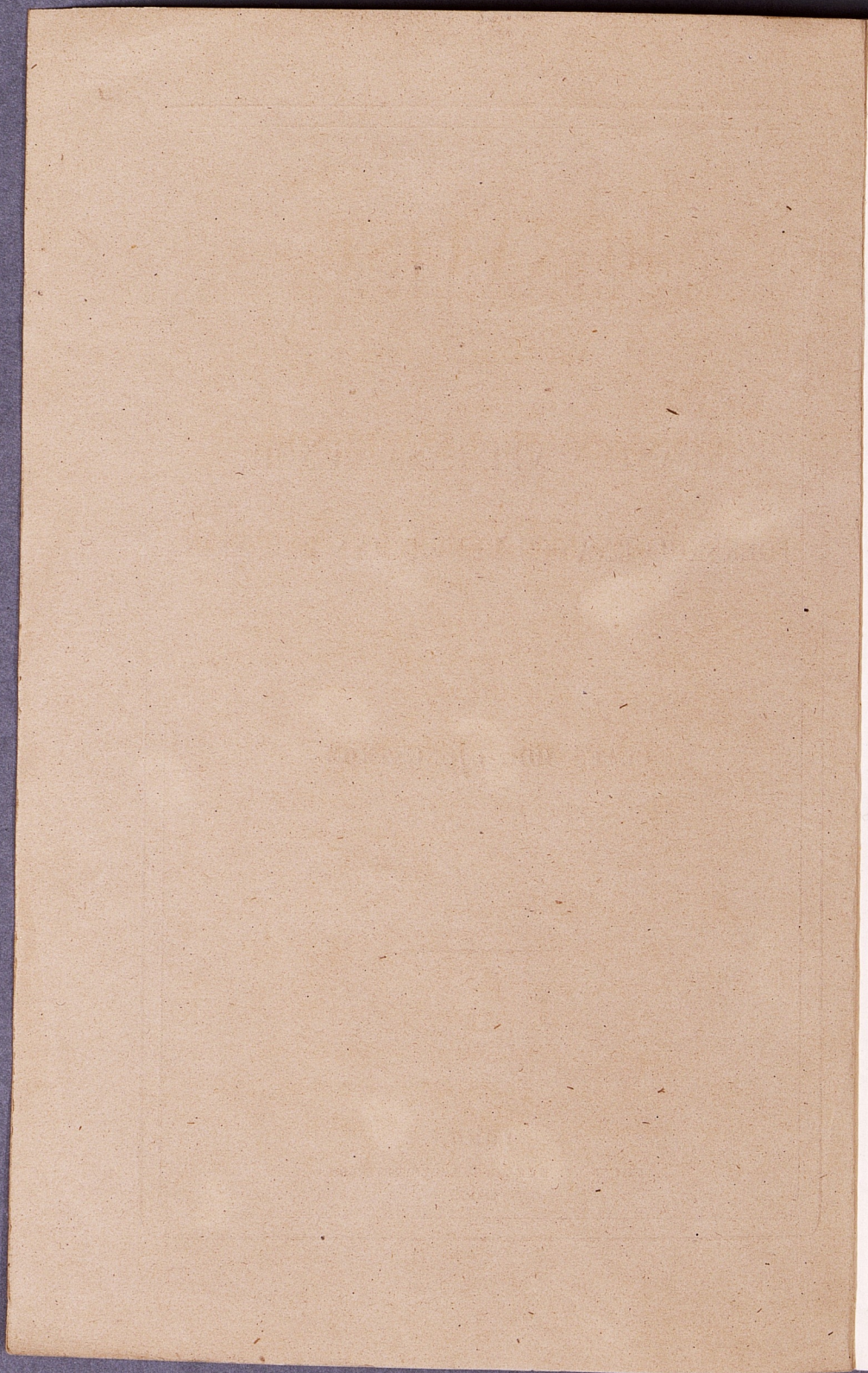
KONSTEN ATT LÄSA RUNOR,
FOLKSKOLORNA OCH MENIGE MAN MEDDELAD

AF

CLAËS JOH. LJUNGSTRÖM.

LUND,

TRYCKT UTI BERLINGSKA BOKTRYCKERIET,
1866.

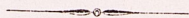
RÚNA-LIST

ELLER

KONSTEN ATT LÄSA RUNOR,
FOLKSKOLORNA OCH MENIGE MAN MEDDELAD

AF

CLAËS JOH. LJUNGSTRÖM.

LUND,

TRYCKT UTI BERLINGSKA BOKTRYCKERIET,
1866.

RUZ-EST

1888

ROZSTY AT IAN RZU

POKROUZA VOT VAPIC NA MUDRAN

CLAS FOR IN VISTROM

1888

Älskande Fäderneslandets Fornminnen och önskande deras bevarande har jag velat lemna detta lilla arbete åt Folkskolans vänner, bland dem Herrar Folkskolelärare, samt åt Menige Man. Sedan de större och fullständigare verken i samma ämne af Verelius, Liljegren, m. fl. äro utgångne, torde något annat och framför allt billigare i samma väg icke anses obehöfligt. Längre har jag väntat få se något sådant af skickligare hand, än min, men då, efter mångårig väntan, intet visat sig, har jag vågat mig deran. *Min afsigt är att för en ringa penning och så kortfattadt som möjligt meddela de första grunderna för Rumläsning.* En annan komme med ett större och fullständigare arbete. Uppmärksammas mina få blad, vågar jag mena, det de icke skola blifva alldeles gagnlösa för sitt ändamål. Deras skonsamme bedömare tackar jag, den stränge svarar jag med följande ord ur Olai Petri Handbok af år 1529: "Man skal snarare finna tiyo som en ting straffa och fördöma, än man skall finna en, som skal kunna göra itt annat lijka gott."

Lidköping, Maj, 1866.

Komminister **Claës Joh. Ljungström**,
n. v. Sekreterare i Westergötlands Fornminnesförening.

Är det möjligt att denna bok skall kunna ge oss en öfversikt af den svenska kyrkans historia under de senaste 100 åren? Det är en fråga som värd att ställa sig. Men det är också en fråga som det är svårt att svara på. För att kunna svara på denna fråga måste vi först se till att vi har en öfversikt af den svenska kyrkans historia under de senaste 100 åren. Detta är en uppgift som det är svårt att göra på ett enkelt sätt. Men det är också en uppgift som det är värt att göra. För att kunna göra detta måste vi först se till att vi har en öfversikt af den svenska kyrkans historia under de senaste 100 åren. Detta är en uppgift som det är svårt att göra på ett enkelt sätt. Men det är också en uppgift som det är värt att göra. För att kunna göra detta måste vi först se till att vi har en öfversikt af den svenska kyrkans historia under de senaste 100 åren. Detta är en uppgift som det är svårt att göra på ett enkelt sätt. Men det är också en uppgift som det är värt att göra.

Lundagård, den 10de Mars 1886.

Kommisarie (Lars Joh. Ljungström)
i den Svenska Kyrkans Historiska Föreningens

RUNORNA.

 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16

Figur	Betydelse	Namn
	f, fv	Frej, Fè
	u, v, y	Úr
	þ, th, t, d	þór, Thurs
	o	Ós
	r	Reið
	k, g	Kaun
	h, gh	Hagl
	n	Nauð
	i, e	Ís
	a, e	Ár
	s	Sól
	t, d	Tyr
	b, p	Bjarkan
	l	Lögr
	m	Maðr
	r (i slutet), y	yr, Stupmaðr

Stungna Runor.

g e d p y

Bundna Runor.

au ar ak an at al atk uk un or ef

På många ställen i Sverige, såsom ock i Norrige och Danmark, äfvensom annorstädes, der i forntiden Nordens män farit fram, finner man på ett eller annat föremål en läsning, den ingen nuförtiden förstår, utan att han särskildt derom blifvit undervisad.

Allmännast förekommer denna läsning på uppresta stenar eller hållar, hvilka kallas *Runstenar*, emedan bokstäfverna, som utgöra läsningen eller skriften, heta *Runor*.

Runor träffas likväl icke allenast på Runstenar, utan äfven på andra föremål, såsom på gamla ringklockor vid kyrkor, på grafstenar, på gamla jernbeslag, och flerstädes, men egentligen endast på sådane ting, som äro från lång tid tillbaka.

Runorna voro nemligen de första bokstäfver, som i Norden nyttjades, och de voro här kända långt före Kristendomens införande. De fortforo likväl att gagnas äfven sedan Kristendomen blef här känd, hvilket finnes deraf, att på Runstenar någon gång träffas korta böner såsom: "Gud hjelpe hans anda," o. s. v. äfvensom deraf att de finnas på ringklockor och på grafstenar, der ofta bredvid Runorna

är Munkstil, d. ä. skrift med sådane bokstäfver, som Munkar och andra den kristna lärans tidigare predikanter här i landet införde och nyttjade.

Man säger att Oden och Asarne först införde Runornas bruk i Sverige och den öfriga Norden. Detta har sannolikhet för sig äfvenväl derigenom, att den historiske Oden kom från de orter, som icke äro från Grekland så långt aflägsse, som Sverige är det, och Runorna hafva någon likhet med de äldsta grekiska bokstäfverna.

Runorna, för att nyttjas, utskuros understundom på träskifvor och andra ting, som kunde kring-sändas, hvadan Oden och de, som lika med honom kände Runorna, härigenom kunde meddela sina tankar på samma sätt, som nu sker genom brefskrifning. För menigheten, som ännu icke förstod Runornas bruk, föreföll detta besynnerligt, hvarföre nyttjandet af dem ansågs som någonting öfvernaturligt och såsom ett medel att öfva hemliga konster. Småningom blef dock Runornas gagn allmänt: de utskuros på budkaflar, höggos på stenar, stampades på jernskifvor, präglades på mynt, götos på ringklockor, och ända ini förra århundradet finner man dem skurne på Runstafvarne, som utgjorde våra förfäders almanachor.

Då Runorna sålunda äro nyttjade till den äldsta skrift, som veterligen funnits i vårt Fädernesland, och de ännu qvarvarande Runeskrifterna äro gauska upplysande för vår äldre historia, måste man med-

gifva, att dessa för oss äro af stort värde. Derföre borde ingen Svensk vara okunnig om Runor eller Runeskrift, ty okunnigheten derom vållar ofta förstörandet och missvårdandet af dessa dyrbara minnen från vår forntid.

Runstenarne äro också merändels minnen af märkliga personer, oftast man, men äfven qvinna, som fordom lefvat och som gjort märkliga gerningar, och de äro efter sådane personer en kortfattad berättelse om dessas lefnad, på samma gång man kan säga att de äro ett slags grafstenar öfver dessa, ehuru de just icke alltid stå på de omtalade personernas grafvar, utan snarare i närheten af något arbete, som den affidne utfört, såsom broläggning, vägrödning, o. s. v., eller ock hemma blifvit resta af vänliga händer, när dödsorten varit främmande land.

Har man lärt sig att läsa Runorna och öfvat sig att tyda Runeskriften, då blir det ett nöje att vårda sådane ting, på hvilka sådan skrift finnes.

Hvarje Runa består af ett upprättstående streck, som kallas *Staf*, hvaraf sedan benämningen bokstaf uppkommit; och på stafven äro andra streck tecknade, hvilka kallas *Kännestreck*, och gifva betydelsen af den eller den Runan. De så kallade Helsingerunorna bestå nästan uteslutande af kännestreck, men kunna lika lätt afläsas, då man tänker sig stafven till dessa.

Runorna äro icke så många, som vår tids bokstäfver. De äro blott sexton. Likväl är på sitt sätt deras antal ökadt genom så kallade *Stungna Runor* och *Bundna Runor*.

Stungna Runor kallas de, i hvilka är satt en punkt (i en Runa två punkter). De tillkommo i sednare tid med afsigt att ändra Runans ursprungliga uttal till likhet med uttalet af de då inkomne latinska bokstäfverna.

Bundna Runor äro de, der samma staf är nyttjad för mer, än en Runa, och sålunda på denna stafven äro kännestreck för två, till och med tre Runor. De utgöra ett slags dubbelrunor eller dubbelbokstäfver.

Hvarje Runa har sitt namn. Namnet utgöres af ett sådant ord, hvori den Runan, som nämnes, är begynnelse-runan (initial, begynnelsebokstaf). Dessutom brukade de gamle hvarjehanda Minnesspråk vid hvarje Runa. Af dessa må några anföras, äfvenväl för att lemna prof på Fornnordiska språket.

Runorna med deras namn och minnesspråk äro följande:

¶ *Frej*. Denna Runan heter äfven *Fè* (läs: fjä), egendom, gods, penningar. — Minnesspråk: *Fè er frændaróg*, d. ä. Gods är frändaträta (gods väcker kif fränder emellan).

∩ *Úr*, drifregn, snöyra. — Minnesspråk, *Úr er versta veðr*, d. ä. Yra är svåraste väder.

þ *Thór*. Denna Runa kallas ock *Thurs*, jätte, troll. — Minnesspråk: *Thurs er kletta íbyggjari*, d. ä. Jätten är klippornas innevånare.

‡ *Ós*, flodmyning, os. — Minnesspråk: *Ós i hvarrgi á*, d. ä. Os i hvarje å.

℞ *Reið*, ridt, ridande, skyndsam resa. — Minnesspråk: *Reið er hesta sprengja*, d. ä. Hastig ridt är hästars sprängande.

‡ *Kaun* (läs: kön, med hårdt k) böld. — Minnesspråk: *Kaun er i kjöti verst*, d. ä. böld är i köttet svårast.

* *Hagl*. — Minnesspråk: *Hagl er kalda-korn*, d. ä. Hagel är köldens (den kalla luftens) korn.

† *Nauð* (läs: nöd). — Minnesspråk: *Nauð er ðungr kost*, d. ä. Nöd är tung kost (tungt vilkor).

| *Ís*. — Minnesspråk: *Ís er bru breiðast*, d. ä. Is är bro bredast (Isen är den bredaste bro).

‡ *Ár* (läs: aur), år, årsväxt, äring. — Minnesspråk: *Ár er gunna gamman*, d. ä. Äring är folks glädje.

↳ *Sól*. — Minnesspråk: *Sól er skýja skjöldr*, d. ä. Sol är skyarnes (himmelens) sköld.

↑ *Týr*. — Minnesspråk: *Týr er einhendr Ás*, d. ä. Tyr är enhänd As.

℞ *Bjarkan*, björk. — Minnesspråk: *Bjarkan er lunda fegrð*, d. ä. Björk är lundens fägring.

† *Lögr*, haf. — Minnesspråk: *Lögr er landa belti*, d. ä. Hafvet är landets bälte.

‡ *Maðr*, man, menniska. — Minnesspråk: *Maðr er molda aukí*, d. ä. Menniskan är mullens förökelse (äfven: afkomma).

‡ *Ýr*, båge (i poëtisk stil). — Minnesspråk: *Ýr er bendr bogi*, d. ä. Yr är spänd båge. Denna Runan kallas äfven *Stupmaðr*, såsom liknande en stupad (uppochnedvänd) ‡ (*Maðr*).

Men det är icke nog att känna Runorna, för att kunna läsa Runeskrift. Man bör äfven vara bekant med det *Språk*, som vid och i Runeskrift är gagnadt.

Ehuruväl det språket är det *Nordiska*, är det likväl icke helt och hållet lika med det, som vi nu tala och skrifva, ty det är det nordiska språket, sådant som detta talades och skrefs i forntiden, då Runorna egentligen nyttjades, och som det ännu i dag i det närmaste både talas och skrives på Island. Derföre kallas det *Isländska*, fastän det likasåväl må nämnas *Fornnordiska*, hvilket ock somliga kalla det.

Alldeles främmande, eller såsom ett rentaf utländskt språk hvarken är eller kan Fornnordiskan vara för oss. Gerna må man säga, att Svenskan är en dotter af Fornnordiskan, och sant är att härvidlag är mycken likhet emellan mor och dotter. Somliga ord, som i Runeskrift förekomma, äro alldeles desamme, som dagligdags af oss nyttjas både

i tal och skrift; och somliga ord likna så mycket våra nu för tiden nyttjade, att man snart och vid närmare eftertänkande finner deras betydelse. Dessutom blir tydningen af Runeskript lätt derigenom, att i flera, ja, i de flesta af Sveriges Landskaper begagnar Allmogen en mängd af ord, som äro alldeles lika dem, hvilka finnas på Runstenar eller i annan Runeskript, hvadan bekantskapen med allmogespråket mycket bidrager till tydande af de i Runeskript förekommande orden.

Några andra svårigheter (utom dem, som ligga i språket), hvilka möta vid läsning af Runeskript, må här nämnas, ty de bortgå till hufvudsaklig del, när man känner dem.

Den ena af dessa svårigheter är förkortning eller sammandragning af ord, således ett utelemnande vid Runristningen af en eller annan Runa; — den andra är likaledes ett utelemnande af en Runa, men i den afsigt, att samma Runa, hvarmed ett föregående ord slutar, skall vara begynnelseruna i det efterföljande ordet. Det förra förhållandet kallas *utelemnande af Runor*, och förekommer således inuti ord; det sednare förhållandet kallar man *fördubblande eller återtagande af Runor*, och det förekommer alltså vid början af ett ord.

Således finner man i förra hänseendet: *Rþ† i stället för *†Rþ† (hårda = mycket, ganska), *† i st. f. *†† (han), †R† i st. f. †R|†† (drenge =

dräng, ung man); — och i sednare fallet: $\text{BRN} : \text{TRB}$
 i st. f. $\text{BRN} : \text{NTRB}$ (bro ward), $\text{TRF} : \text{FNTR}$ i st. f.
 $\text{TRF} : \text{YFNTR}$ (och Knut), $\text{N} : \text{YTRF}$ i st. f. $\text{NF} : \text{YTRF}$,
 o. s. v.

Betydelsen af åtskilliga Runor, synnerligast dem,
 som utgöra vokaler, är icke sällan ganska olika.

Runan | (Ís) svarar väl emot *i* och *j*, men
 har understundom ljudet af *ä* och *e*, t. ex. *minn*
 (män), *mirkí* (märke), *Kitill* (Kettil), — af *ei*, t.
 ex. *stin* (stein = sten) *Svinn* (Sveinn = Sven), —
 af *æ* t. ex. *nístir* (næstir = nästa) — af *y*, t. ex.
ífir (yfir = öfver).

Runan | (Úr), hvilken ock är konsonanten *w*,
 ljuder stundom som *y*, t. ex. *sústir* (systir = syster),
 — som *å*, t. ex. *Kuna* (Kona = qvinna), *Uddr*
 (Oddr = Odd), — som *o*, t. ex. *gud* (god), *Thur*
 (Thor), — som *au*, t. ex. *Usbjurn* (Ausbjurn =
 Asbjörn), — som *ö*, t. ex. *duðr* (död), *Bjurn* (Björn).

Runan † (Ár) läses ofta som *e*, t. ex. *Halgi*
 (Helge), — som *ei* och *ey*, t. ex. *agi* (eigi = icke).

Runan † (Ós) ljuder egentligen som *o* och *å*,
 men någon gång som *e*, t. ex. *ðonna* (denna), —
 som *æ*, t. ex. *frondi* (frændi = frände) — ibland
 äfven som *au* och som *a*.

Runan † (Stupmaðr) nyttjas allmännast som *r* i
 slutet af ett ord, men läses stundom som *r* äfven inuti
 ordet, der den dock oftast har betydelsen af *y* eller *ö*.

Man kunde lätteligen mena, då flera Runor hafva en så sväfvande betydelse, att detta skulle nära nog omöjliggöra läsningen och tydningen af Runeskrift. Förhållandet blifver dock snart sagdt tvertom, endast man besinnar, att nästan samma växling af ljud hafva äfven i allmänhet våra vokaler, synnerligast när man tager Almogens uttal af dem i betraktande. Försöker man, vid läsning af Runeskrift än det ena, än det andra vokalljudet, finner man snart det rätta för det ifrågavarande ordet, då äfven ordets betydelse ofta derigenom gifves vid handen.

Widare mötes Runläsaren af den svårigheten att en och annan Runa är *stupad* (uppochnedvänd) äfvensom att Ψ och λ kunna vara nyttjade om hvarandra. Stupade kunna äfven både hela ord och hela meningar (rader) vara, hvarvid ock kan ifrågakomma, att de skola läsas från höger till venster. Sådane Runor har man kallat *stuprunor* och *vänderunor*. De sednare förekomma företrädesvis på ringklockor, emedan Runeskriften blifvit i gjutformen tecknad i rätt ordning, hvarpå den blifvit i omvänd ordning på gjutgodset.

De största olägenheterna vid läsning af Runor på stenar äro antingen att stenen med tiden förvitrat, hvadan enskilda Runor eller hela ord äro borta, eller ock att Runorna ursprungligen blifvit så grundt huggne (ristade), att de icke lätteligen kunna skönjas eller bestämmas till sin betydelse. — Den förra olägenheten kan naturligtvis omöjliggen hjel-

pas; dock slutar ofta den med Runläsning något-sånär hemmastadde af den ena Runan till hvilken den andra varit och fullkomnar sålunda ordet, såsom ock denna hans skicklighet mången gång hjälper honom äfven då hela ord saknas. — Den sednare olägenheten är lättare hjälpt, allenast man har tid och tålmod. En grundt huggen Runsten måste ses vid olika dagar, än då solen skiner midtemot honom, än då solen skiner snedt på honom, än då solstrålarne falla alldeles utefter den sidan, hvarå Runeskriften finnes, och än vid mulet väder eller i skugga. På sådant sätt kan man lätt nog utröna hvad som är stenens ristning, och derefter göra sina anteckningar. Ett annat förfarande är ock att taga en så kallad "gnidbild." Detta sker derigenom att man lägger ett temligen styft och tjockt papper öfver Runslingan och utanpå detta gnider med handen eller med något annat mjukt ämne, hvarigenom alla holigheter eller upphöjningar på stenen aftryckas på papperet, hvilket sedan kan närmare betraktas för Runeskriftens afläsande. Ännu säkrare är att med fuktig sand trycka på papperet, eller att pålägga detsamma en fuktig (däfv) blånvele och med en träklubba slå på denne. Papperet antager då något af fukten, bildar sig efter stenens alla upphöjningar eller fördjupningar, och kan sedan medföras eller sändas till afläsning hvar som heldst.

Till läsöfning meddelas följande Runeskrifter.

YNNI : RYPI : HTIT : ÞYI : IFTIR : NIF : HTIT :
 GUFU : ReSpE : STeIN : ÞESI : IFTIR : OLAF : SON :

HTIT : TRIF : *RÞI : YNÞIT : * : NIF :
 SIN : DRenG : HÅRDA : GODAN : HaN : VARD :

TRBIT : I : HTITITNY :

DRÅPEN : I : ESTLANdUM :

Det är: *Gufi reste sten desse (denne) efter Olof, son sin, dräng (ung man) hårda (mycket) godan; han wardt dräpen i Estland.*

ÞORNI : NIT : RYI : HTIT : IFTIR :

ÞORVI : LIT : RAISA : STAIN : IFTIR :

*ITITIT : YIRI : YNIT : IFTIR : YIT : YNÞIT :
 HaLFDAIN : MIRKI : MUKIT : IFTIR : MAN : GODAN :

Det är: *Thorwe lät resa sten efter Halfdan; märke mycket (ett stort minnesmärke) efter man godan (en god man, en bra karl).*

ÞORVIR : NY : NBI : ÞIR : RYITN :

ÞORGeIR : AUG : UBI : ÞAIR : RAISTU :

HTITIT : IT : NIF : YÞIR : HTIT : NY :
 STAINA : AT : ULAI : FADUR : SIN : AUG :

IT : HTIT : BRÞIR : HTIT :

AT : SVAIN : BRUDUR : SIN :

Det är: *Thorgeir och Ubbe, de reste stenar åt Olof, fader sin, och åt Sven, broder sin.*

Pris: 50 öre.

www.books2ebooks.eu